

КСЕНТЕ БОГОЕВ

ИЗБРАНИ ДЕЛА
КНИГА ПРВА

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ

ИЗБРАНИ ДЕЛА НА КСЕНТЕ БОГОЕВ

ТОМ I

КСЕНТЕ БОГОЕВ

ИЗБРАНИ ДЕЛА

ТОМ ПРВ

Редактор:

Таки Фиџи

СКОПЈЕ, 2012

Уредник
акад. Таки Фити

Јазична редакција и коректура
Здравко Корвезирски

Ликовно решение на корицајта
Кочо Фидановски

Печай
Македонска ризница – Куманово

Тираж
300

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

336.02(081)
336.1(497.7)“1945/64”(081)

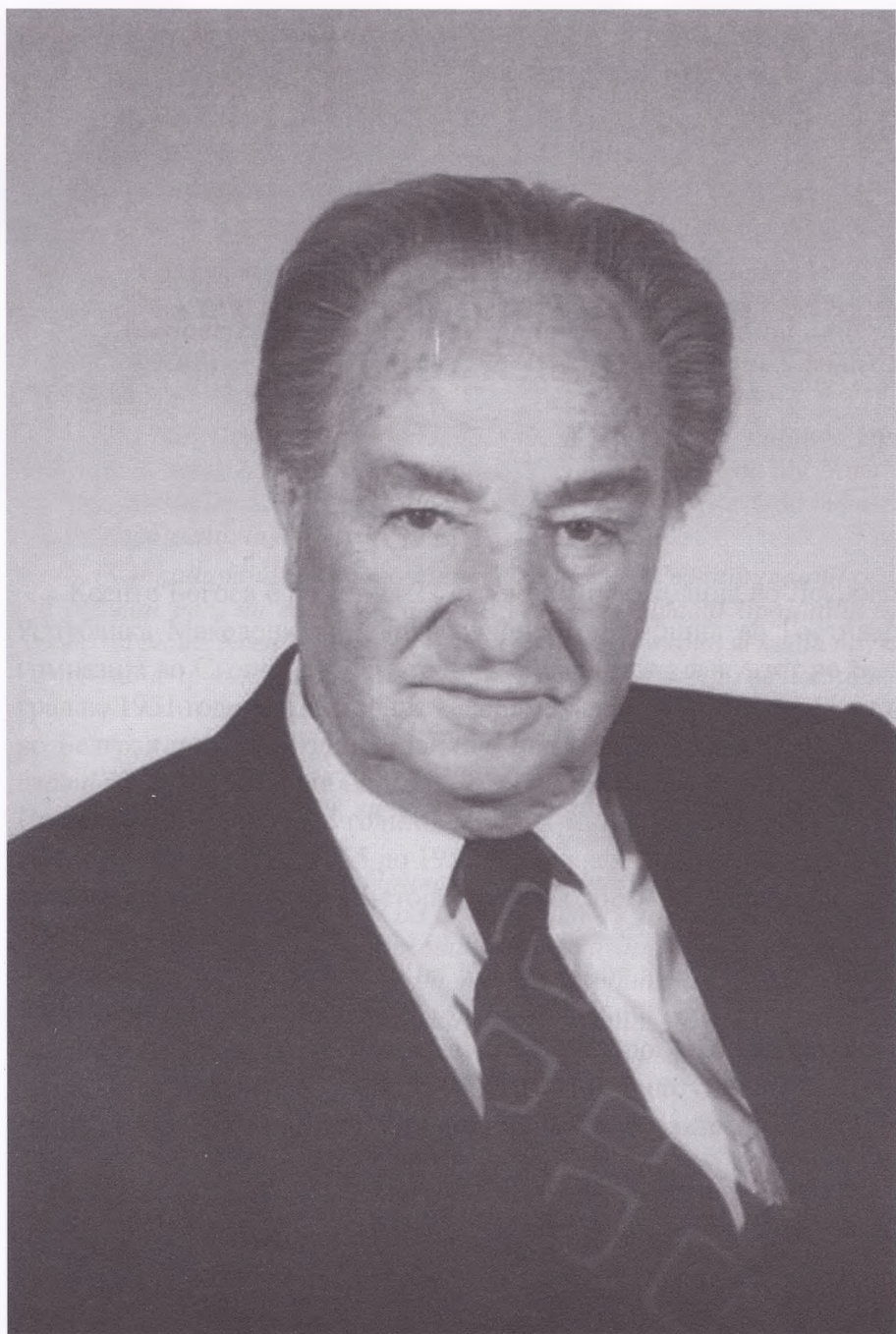
БОГОЕВ, Ксенте

Избрани дела / Ксенте Богоев ; редактор Таки Фити. - Скопје : Македонска академија на науките и уметностите = Скопје : Macedonian academy of sciences and arts, 2012. - 349 стр. : илустр. ; 23 см. - (Избрани дела на Ксенте Богоев ; Т. 1 = Selected works of Ksente Bogoev ; Vol. 1)

На наспор. насл. стр. Selected works / Ksente Bogoev ; edited by Taki Fiti. -
Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-203-083-8

1. Ств. насл. на наспор. насл. стр. . - I. Bogoev, Ksente види Богоев, Ксенте
а) Фискална политика - Зборници б) Јавни финансии – Македонија –
1945–1964 - Зборници
COBISS.MK-ID 92347402

АКАДЕМИК КСЕНТЕ БОГОЕВ – ЖИВОТ И ДЕЛО

Биографски податоци

Ксенте Богоев е роден на 22 октомври 1919 година во Леуново, Република Македонија. Основно училиште завршил во Гостивар, гимназија во Скопје, во 1937 година, а економски факултет во Белград во 1951 година. Докторирал економски науки на Универзитетот во Белград, во 1962 година, на тема *Локалниџе финансии во Јуџо-славија*. Во 1945 година бил директор на Економскиот институт во Скопје, а наредните две години заменик-министер за финансии на НРМ. Во периодот од 1955 до 1957 година ја извршувал функцијата економски советник на Постојаната југословенска делегација при OECD во Париз.

Како еден од основачите на Економскиот факултет во Скопје, на матичниот факултет работел цели 32 години – од 1953 до 1985 година. Бил продекан на Факултетот од 1952 до 1954 година, а потоа и декан на Факултетот од 1961 до 1963 година. Од 1966 до 1968 година ја извршува функцијата ректор на Универзитетот во Скопје, а од 1966 до 1968 година функцијата претседател на Заедницата на југословенските универзитети.

За дописен член на МАНУ Ксенте Богоев бил избран во 1974 година, а за редовен член на МАНУ во 1979 година. Во периодот 1983–1991 година бил секретар на Одделението за општествени нау-

ки на МАНУ. За претседател на МАНУ бил избран во 1992 година и на оваа престижна и одговорна функција поминува два мандата – до 1999 година. Тој го основал, а во почетокот и го раководел Центарот за стратемиски истражувања на МАНУ.

Како реномиран универзитетски професор, академик и врвен економски експерт, извршувал бројни и вонредно значајни општествено-политички функции, меѓу кои и: потпретседател на Извршниот совет (Владата) на СР Македонија од 1967 до 1968 година, претседател на Извршниот совет на СР Македонија во периодот 1968–1974 година, член на Претседателството на СР Македонија од 1974 до 1977 година, гувернер на Народна банка на Југославија од 1977 до 1981 година.

По осамостојувањето на земјава, во периодот од 1994 до 1998 година, бил советник на Министерството за финансии, а од 2005 до 2006 година советник на Претседателот на Владата на Република Македонија.

Како врвен и афирмиран економист, универзитетски професор и академик, Ксенте Богоев беше член на повеќе странски академии: Европската академија, Медитеранската академија и Академијата на науките во Безансон, а беше и професор *honoris causa* на Универзитетот во Хале, СР Германија.

За неговите заслуги за развојот на образованието, науката, институциите со кои раководеше и за развојот на Република Македонија, носител е на бројни високи награди и признанија, вклучувајќи го тука и последното - Орден за заслуги за Република Македонија, доделен од претседателот на Република Македонија во 2007 година.

Академик Ксенте Богоев почина на 20 април 2008 година, во 89-тата година од животот.

Придонесот на Ксенте Богоев за развојот на високообразовната дејност во Република Македонија

Ксенте Богоев беше реномиран и високопочитуван универзитетски професор. На Економскиот факултет во Скопје беше од самото

негово основање. На редовните студии на Економскиот факултет во Скопје предаваше финансиска теорија и политика, а на постдипломските студии на својот матичен факултет – фискална политика. Како врвен експерт од областа на јавните финансии, Ксенте Богоев предаваше комунални финансии на постдипломските студии на Економскиот факултет во Загреб. Богоев бил и визитинг професор на Државниот универзитет во Флорида (САД). Имајќи го предвид фактот дека неговата универзитетска кариера започна во далечната 1953 година, кога беше избран за професор на Економскиот факултет во Скопје, повеќе од евидентно е дека тој е втемелувач на научните дисциплини од областа на фискалната и на монетарната теорија и политика, со неоспорен придонес за нивното модерно конципирање и за нивниот континуиран развој до денешни дни. Богоев е автор или коавтор на првите средношколски и универзитетски учебници од областа на јавните финансии кај нас: *Komunalne finansije*, Ekonomski fakultet – Zagreb, 1962; *Финансиски систем на ФНРЈ*, I и II дел, Економски факултет – Скопје, 1962; *Фискална теорија (за постдипломски студии)*, Економски факултет – Скопје, 1964; *Економика на СФРЈ* (коавтор), Просветно дело – Скопје (I изд. 1980, II изд. 1983, III изд. 1987); *Финансии – за економски училишта*, Просветно дело, Скопје, 1971; *Економика на Југославија*, (коавтор), Просветно дело – Скопје, 1990. Тоа се квалитетни учебници, пишувани на јасен и достапен начин, притоа без да се запостави завидното стручно и научно ниво (способноста за вака конципирани учебници е карактеристика на мал број автори), кои секогаш, и покрај ограничувањата што ги наметнуваше карактерот на општествено-економскиот систем на тогашна СФР Југославија, ги следеа и ги трансферираа современите достигнувања на финансиската теорија и политика. Од овие учебници се едуцираа бројни генерации средношколци и економисти на редовните и на постдипломските студии во Македонија, но и од пошироките југословенски простори. Последново, дотолку повеќе што Ксенте Богоев (заедно со професорот Вјекослав Мајхнер) беше еден од основачите на првиот постдипломски студиум од областа на монетарните проблеми во југословенски рамки, етабли-

ран на Економскиот факултет во Скопје, во далечната 1961 година. Богоев беше раководител на овој студиум во периодот 1969–1976 година. Студиумот беше општојугословенски, и според бројот на ангажирани наставници (звучни имиња од универзитетските центри од цела СФР Југославија) и според бројот на студенти од другите поранешни југословенски републики и покраини. Практично, на овој студиум се едуцираа најпознатите експерти од оваа област од поранешната СФРЈ. Како професор на Економскиот факултет во Скопје, стекна репутација на врвен предавач, на човек со широки и модерни погледи за проблематиката што ја изучува и ја предава, на научник кој секогаш е во тек со најновите достигнувања на светската економска наука, а со тоа и со голем респект меѓу студентите на редовните и постдипломските студии и меѓу неговите колеги од земјата и од странство. Под водството на акад. Богоев дипломираа, магистрираа и докторираа голем број економисти од земјата и од поранешните југословенски простори, вклучувајќи ги тука и нашите најпознати економисти, денес, главно, универзитетски професори. Ксенте Богоев беше и остана запаметен како врвен педагог. Посебно е релевантно да потсетиме во оваа пригода дека во неговата личност имаше една нишка на длабока хуманост, којашто во односите со неговите студенти и помлади соработници добиваше манифестација на духовно татковство. Тој ги сакаше и ги почитуваше луѓето и посебно неговите блиски соработници. Имаше моменти кога принципите на научната етика го принудуваа да критикува, дури и да укори. Меѓутоа, и тоа знаеше да го направи само на нему својствен начин, со евидентна академска ширина и култура, со голема доза на човечност, на хуманост, без, ниту во еден момент, да ја навреди личноста на студентот, на магистрантот, на докторантот, на неговите помлади колеги. Тоа добро го знаеја и го почитуваа сите негови соработници. Поради тоа, никој и не помислуваше во контактите и работата со него да импровизира, да покаже недоволна сериозност или површност. Тоа е најверојатно најдобриот начин да оставите зад себе солиден кадар, луѓе кои ќе го продолжат делото, луѓе кои ќе ја продолжат мисијата. Во тоа, професор Богоев, без сомнение, успеа.

Придонесој на Ксение Богоев за развојот на економската наука

Ксенте Богоев беше сестран научник, човек со импресивна ерудиција и со широка култура, интелектуалец *par excellence*. Фискалната теорија и политика и монетарните прашања и проблеми беа негова супспецијалност. Но тој, со голем интерес и успех ги истражуваше и трите клучни макроекономски прашања: инфлацијата, невработеноста и економскиот раст и развој, како и сродните сфери поврзани со нив. Академик Богоев значаен број од своите трудови и научни резултати ги презентираше пред научни работници и експерти на странски универзитети: Солун, Буенос Аирес, Москва, Париз, Лондон, Монреал, Вашингтон, Лос Анџелес, Стенфорд, Блумингтон, Хале, Регенсбург, Најроби итн.

Во продолжение, ќе се обидеме да ги потенцираме неговите клучни научни придонеси во нотираните области.

Фискална економија

Најзначајниот број трудови од импресивниот научно-истражувачки опус на Ксенте Богоев е лоциран токму во областа на фискалната теорија и политика – област чиешто научно втемелување во Република Македонија, но и пошироко, е најдиректно врзано, дури и персонифицирано, за професорот Богоев, област којашто Ксенте Богоев, со неверојатна посветеност и научна скрупула ја развиваше и ја осовременуваше до крајот на неговиот живот, област којашто тој суверено ја владееше и во која тој беше свој на свој терен, во вистинската смисла на зборот. Овде ќе бидат спомнати само дел од позначајните трудови на Ксенте Богоев од областа на фискалната економија:

- „За новиот финансиски систем: осврт на некои прашања“, *Преглед*, Скопје, 1951, I/1;
- „Финансиите на НР Македонија до крајот на 1945 година“, *Годишник на Правно-економскиот факултет во Скопје*, том I, Скопје, 1954;

- „Fiskalna politika“, *Ekonomski fakultet Univerziteta u Skopje*, Skopje, 1964;
- „Konceptija razvoja i privredni sistem“, *Ekonomist*, Zagreb, 1975;
- „The Fiscal System, Essays on the Political Economy of Yugoslavia“, Florida, 1982;
- „Društveno finansiranje Jugoslavije – aspekti konzistentnosti i efikasnosti“, *SANU*, Beograd, 1986;
- „Danger of decentralization – Public finance in several levels of governments“, *International Institut of Public Finance*, The Hague, 1991;
- „Концепција за нов даночен систем на Република Македонија“, *Министерство за финансии на Република Македонија*, Скопје 1991/1992;
- „Даночниот систем на Македонија – теориски и практични аспекти“ (во коавторство со Живко Атанасовски), *Мисла*, Скопје 1994;
- „Неолибералистичката теорија за функциите на даночниот систем“, *Прилози, МАНУ* – Скопје, 1994, XXV 1–2;
- „Основни карактеристики на современиот модел на даночните системи на развиените земји“, *МАНУ*, Скопје, 2000;
- „Интегрален концепт за одржлив економски и еколошки развој“, *Прилози XXXIV 1–2, МАНУ*, Скопје 2003;
- „Фискалните аспекти на децентрализацијата – суштина и импликации“, *Билтен на Министерството за финансии на Република Македонија*, 7–8/2004;
- „Blue Ribbon Report for Macedonia“, J. Brada and T. Fiti, Editors, (коавтор), *UNDIP*, Skopje, 2006.

Најсинтетички гледано, научниот придонес на акад. Богоев во сферата на фискалната економија може да се сумира на следниов начин:

Прво, Богоев одлично ги познаваше даночните структури на модерните пазарни економии и години наназад систематски ги истражуваше, сеедно што југословенскиот, а во тој контекст и македонскиот даночен систем, беа некомпатибилни со оние на пазарните економии, т.е. суштествено отстапуваа од нив. Сознанијата од таквите испитувања тој ги изложуваше пред своите студенти, ги коментираше во своите научни трудови и на бројни научни конфе-

ренции, семинари и советувања. Тој факт му овозможи, непосредно по осамостојувањето на Република Македонија (заедно со неговиот близок соработник проф. д-р Живко Атанасовски), да се зафати со тешката и одговорна задача да изгради концепција за нов даночен систем на Република Македонија (по барање на Министерството за финансии), односно да предложи радикална реформа на нашиот даночен систем. Таа задача беше завршена повеќе од успешно. Врз основа на сознанијата од научниот проект *Концепција за нов даночен систем на Република Македонија*, чии резултати во 1994 година акад. Богоев и проф. д-р Живко Атанасовски ги објавија во книгата *Даночниот систем на Македонија – теориски и практични аспекти*, на преодот меѓу 1993/1994 година беше извршена голема даночна реформа во Република Македонија. Новиот даночен систем *ги почитува модерните даночни принципи* – принципот на хоризонтална еднаквост при оданочувањето (даночни обврзници со исти битни карактеристики – еднаков доход, еднаков имот, еднаква куповна моќ, еднакво да се оданочуваат), принципот на вертикална еднаквост (овој се сведува на начелото на способност за плаќање, односно капацитет на оданочување), принципот на неутралност, т.е. недисторзивност на даночниот систем итн., *вovedува ирејознајлива даночна структура* (данок на доход, во случајот на Македонија со релативно блага даночна прогресија, корпоративен данок, данок на додадена вредност, акцизи и други видови јавни приходи), *води сметка за микроекономските импликации на даночните* (овие имаат силно дејство врз однесувањето на економските субјекти, т.е. ја стимулираат економската ефикасност), *води сметка за ефикасноста на даночната администрација* итн. Акад. Ксенте Богоев продолжи активно да партиципира во модернизирањето на новиот даночен систем и по големата даночна реформа и даде голем придонес во конципирањето на данокот на додадена вредност, кој подоцна го замени постојниот данок на промет. Оттука, огромна заслуга е на акад. Богоев што даночната реформа во Република Македонија, извршена во раните транзициони години, резултираше во даночен систем компатибилен со оној на развиените европски земји и што, Македонија, благодарение на успешно извршената даночна реформа, ниту во

еден момент не се соочи со фискална криза, односно со позначајни проблеми во прибирањето на јавните приходи како основа за нормално функционирање на државата.

Вишоро, Богоев во детали ја познаваше стабилизационата функција на фискалната политика, нејзините реални можности и нејзините лимити. Имено, фискалната политика влегува во редот на клучните макроекономски политики и таа, особено според кејнзијанската и неокејнзијанската концепција, може да даде значаен придонес во стабилизацијата на вкупните економски текови – во ситуација кога економијата е соочена со рецесија (рецесионен јаз) и во ситуација кога економијата е соочена со експанзија (инфлаторен јаз). Механизмите низ кои дискреционата фискална политика дејствува врз стабилизацијата на економијата (без оглед дали се работи за рецесионен или инфлаторен јаз), како и механизмите низ кои дејствуваат автоматските стабилизатори на фискалната политика, акад. Богоев ги елаборираше многу одамна и со голема посветеност ги образложуваше пред студентите на редовните и постдипломските студии и често ги дискутираше со своите докторанти и блиски соработници. Тој, подеднакво добро ја познаваше и неолибералната концепција за фискалната политика, посебно го почитуваше нејзиното инсистирање за намалување на редистрибутивната функција на даноците и за нагласување на алокативната неутралност на буџетската политика и често ја коментираше во своите научни трудови од понов датум. Во последните неколку години, тој покажуваше нагласен интерес и за новите сознанија врзани за една релативно стара тема во макроекономијата – правила versus дискреции во имплементирањето на фискалната и монетарната политика и, едноставно, им остави аманет на неговите блиски соработници да се занимаваат со испитување на оваа тема за потребите на македонската економска политика.

Трејшо, како добар познавач и на централните банки и на монетарната политика, акад. Богоев уште во шеесеттите години на минатиот век го анализираше проблемот на координација на фискалната и монетарната политика во стабилизацијата на вкупните економски текови и ги истражуваше механизмите на двете политики, логиката на нивната поставеност и функционирањето во услови на нарушени

макроекономски текови. Во поново време, особено во дискусиите во рамките на *Blue Ribbon комисијата за Република Македонија*, се интересираше и за проблемот на оптималниот фискално-монетарен микс во случајот на Македонија. Сето ова само потврдува колку акад. Богоев, наспроти изминатите години, беше во тек со новите тенденции и збиднувања во фискалната економија и пошироко во макроекономската наука.

Четврто, акад. Богоев даде посебен и неоспорен научен придонес во анализата на проблематиката на фискалната децентрализација и во осмислувањето на нашиот концепт во оваа сфера. Тој, *de facto*, докторира на оваа проблематика и долги години се занимаваше со неа (да се потсетиме дека на постдипломските студии во Загреб предаваше комунални финансии). Големото искуство на акад. Богоев во истражувањето на локалните финансии му овозможи детално и со висока компетенција да ја анализира оваа материја во новонастанатите услови во Република Македонија. Тој укажуваше на европската димензија на овој процес, регулиран со Европската повелба за локална самоуправа, усвоена од Европскиот совет во 1985 година, и ратификувана од страна на нашата земја и на потребата процесот да ги следи искуствата на европските земји, посебно на напредните европски земји во транзиција. Богоев активно партиципираше во конципирањето на нашиот модел на локална власт, во детали ги анализираше неговите основни карактеристики, суштината и димензиите на децентрализацијата, т.е. преносот на значајни јавни функции од централно на локално ниво, придобивките од децентрализацијата, дилемите и контроверзите врзани за децентрализацијата, видовите локални приходи, капиталните приходи, финансиските трансфери за локалните буџети итн. Во овој контекст, тој посебно ги истакнуваше придобивките на децентрализацијата за локалниот економски развој. Акад. Богоев редовно беше консултиран од одговорните ресори на владата за оваа проблематика, а во рамките на комисијата *Blue Ribbon* за Македонија го изготви токму делот за фискалната децентрализација.

Петто, во 2003 година, акад. Богоев објави една ретко добра статија под наслов „Интегрален концепт за одржлив економски и

еколошки развој“, во којашто ги истражува светските искуства врзани за т.н. интернализација на екстерналиите, т.е. проблематиката на Пигуевите даноци и нивната функција во заштитата на животната средина. Во неа, според досега познатата светска практика, тој таксативно ги набројува еколошките (зелените) даноци: директни даноци на емисија на штетни гасови, индиректни даноци на производствениот инпут или на потрошувачка на производи кои и нанесуваат штета на околината и пропишување на еколошки елементи кај другите даноци. Според нашата оценка, оваа статија може да биде основа за понатамошно доизградување на легислативата од оваа област кај нас, т.е. за имплементација на еколошките даноци. Ова е посебно значајно од два аспекта: (1) Македонија е мала земја, со нагласена дефицитарност на ресурсите, поради што треба да води особена грижа за еколошката димензија на економскиот развој; и (2) Македонија, како земја-кандидатка за членство во ЕУ, има обврска да ги почитува европските стандарди во оваа област.

Монетарна теорија и политика

Монетарните проблеми и прашања беа теми што академик Ксенте Богоев, исто така, со неоспорна компетенција, ги анализираше во своите научни трудови и за кои дискутираше на бројни домашни и меѓународни конференции, советувања и сл. Тој одлично ги познаваше теориските и практичните аспекти на функционирањето на централните банки и во развиените земји и во земјите во развој – впрочем акад. Богоев и самиот беше на високата и одговорна позиција – Гувернер на Централната банка на поранешна СФР Југославија. По осамостојувањето на Република Македонија, тој во своите научни трудови и настапи особено внимание им посветуваше на реформите на монетарната сфера, застапувајќи се за ослободување на централната банка од немонетарните функции преку кои во претходниот општествено-економски систем се креираа парафискални дефицити, за зацврстување на нејзината независност, за постепен преод кон пазарни инструменти за регулирање на понудата на пари

итн. Богоев беше еден од ретките економисти во нашата земја кој суверено ги владееше комплексните врски на релацијата буџетски дефицити – внатрешен и надворешен финансиски долг – екстерна сметка, платно-билансна позиција на земјата. Неговото внимание во научните анализи често беше концентрирано и на девизниот курс, на предностите и слабостите на различните режими на девизниот курс, на проблематиката врзана за ценовната стабилност и оптималната стапка на инфлација во земји со различно ниво на економска развиеност и пошироко на проблематиката на макроекономската стабилност. Поаѓајќи од фактот дека Македонија е соочена со висок и хроничен трговски дефицит, тој ги анализираше ефектите на трговскиот дефицит врз тековната сметка на платниот биланс и иницираше научни проекти и советувања за извозната стратегија на Република Македонија. Со еден збор, мислиме дека токму во оваа сфера секогаш доаѓаше до израз неговата широка економска едукација и неоспорна ерудиција, како и неговата компетентност и подготвеност, со неговите соработници, да иницира и да реализира значајни научни проекти, со крајна цел да понуди можни пристапи и излезни решенија за проблемите на македонската економија во овој домен. Овде ќе нотираме само дел од неговите научни трудови (проекти и статии) посветени на оваа комплексна и сензитивна материја:

- „Funkcije i medjusebna saradnja centralnih banaka zemalja u razvoju“, *Svetski naučni bankarski sistem*, Dubrovnik, 1977;
- „Реформа на меѓународниот монетарен и финансиски систем“, *МАНУ*, Скопје, 1985;
- „Функциите на централните банки во современите пазарни стопанства“, *Годишник на економскиот факултет*, Скопје, 1990;
- *Макроекономската политика во отворениот ситијанска во периодот на транзицијата*, МАНУ (1993–1994);
- „Со какви мерки против инфлацијата“, *Ситијански преглед*, Скопје, 1975;
- *Ситијанизациони, платно-билансни и развојни проблеми на Република Македонија од 1991 до 1995 година*, МАНУ, Скопје 1996/1997;

- „ЕВРО – нова и единствена валутна единица за земјите на ЕУ“, *Преглед*, Скопје, 1997;
- „Макроекономски претпоставки за стабилен развој на стопанството“, *Прилози*, 1–2, МАНУ, Скопје 1998.

Благодарение на одличните теоретски познавања на монетарните проблеми и драгоценото практично искуство стекнато од позицијата на Гувернер на Народна банка на Југославија (1977–1981 година), акад. Ксенте Богоев даде значаен придонес и во подготвувањето на монетарното осамостојување на Република Македонија. Имено, акад. Богоев беше член на Комисијата за монетарен систем (нејзин претседател беше премиерот на експертската влада акад. Никола Кљусев, а во Комисијата членуваа уште министерот за финансии во експертската влада Методија Тошевски, гувернерот на НБМ Борко Станоевски и професорот на Економскиот факултет во Скопје д-р Љубе Трпески), којашто го подготви и го реализира монетарното осамостојување на Република Македонија – чин, којшто, без сомнение, претставува најсилна манифестација на државност и суверенитет на една земја.

Економски расии и развој

Академик Богоев покажуваше нагласен интерес за проблемите на економскиот развој и на вработеноста, односно на нејзината негативна манифестација – невработеноста. Во периодот додека Република Македонија беше федерална единица во рамките на СФР Југославија, на два аспекта на економскиот развој Богоев им обрнуваше посебно внимание. Првиот е поврзан со импликациите на стопанскиот систем врз економскиот развој, а вториот со проблемите на регионалниот развој. Богоев секогаш укажуваше на фактот дека јавните приходи не можат и не смеат да се третираат само низ призмата на т.н. фискус, односно дека не смеат да се запоставуваат економско-социјалните ефекти на фискалната политика – развојните ефекти иницирани од порастот на агрегатната побарувачка и ублажувањето на неправедната и социјално неопортуна распределба на доходот. Иако во претходниот општествено-економски систем регионалниот развој

во голема мера се сведуваше на проблемите на економски недоволно развиените републики и покраини, односно на економско недоволно развиените општини во рамките на Републиката, Богоев честопати укажуваше дека порамномерниот регионален развој ќе има позитивни синергетски ефекти врз вкупниот општествено-економски развој на макро план. Во прилог ќе нотираме само неколку позначајни трудови на Богоев од областа на економскиот развој:

- „Konceptija razvoja i privredni sistem“, *Ekonomist*, Zagreb, 1975;
- „Aktuelna pitanja regionalnog razvoja“, *Gledišta*, Beograd, 1979;
- *Национална стратегија за економскиот развој на Република Македонија*, МАНУ (1996–1997);
- *Економијата на Република Македонија во деведесеттите години*, МАНУ (1998–2000);
- *Извозна стратегија на Република Македонија*, МАНУ (1998–1999);
- „Konceptija razvoja i privredni sistem“, *Ekonomist*, Zagreb, 1975;
- „The Priorities for the Macedonian Economy“ in *Open challenges to the Macedonian Economy*, Proceedings, Macedonian Academy of Sciences and Arts, Skopje, 2004;
- „Макроекономски и институционални претпоставки за траен економски развој“, *Економија и бизнис*, Скопје, 1999;

По осамостојувањето на земјата и крупните промени во економскиот и во политичкиот систем во периодот на транзиција, Богоев беше свесен за фактот дека на Република Македонија ѝ е неопходна долгорочна развојна стратегија во којашто, на комплексен начин, ќе се постават фундаментите за разрешување на развојните проблеми и оспособување на економијата да креира нови работни места. Во тој контекст тој го иницира, го раководеше и успешно го финализира научниот проект *Национална стратегија за економскиот развој на Република Македонија – развој и модернизација*, проект во чии рамки тој вклучи импозантен научно-истражувачки тим (повеќе од 60 истражувачи) кој, de facto, ги обедини најкомпетентните кадри од земјата од различни области на економијата и од нејзините сродни струки, со истовремено ангажирање на силен советнички тим од Виенскиот институт за компаративни економски студии и од UNDP. Основните

цели на Стратегијата беа дефинирани низ неколку пристапи: Стратегијата да претставува комплексен документ во кој ќе се посочат основните развојни правци и приоритети на Република Македонија, како и основните пристапи и динамиката на нивната реализација; Стратегијата да тргне од објективна оценка за расположливите фактори, потенцијали и ограничувања на развојот; Стратегијата да осигури оптимална комбинација на развојните фактори (капиталот, трудот и технолошкиот прогрес), нужни промени во макроекономскиот амбиент и да овозможи одржлив развој на земјата; Стратегијата да ги селектира основните секторски приоритети; Стратегијата да ги утврди квантитативните соодноси меѓу најзначајните макроекономски индикатори. Иако од моментот на завршувањето на Стратегијата до денес поминаа петнаесет години, а во земјата се случиле настани од несекономска природа, со силни импликации врз динамиката на раст и развој (Бегалската криза и цивилниот конфликт), значителен дел од основните сугестии и препораки на Стратегијата останаа актуелни до денешни дни. Овде посебно треба да се потенцира дека Ксенте Богоев, клучните макроекономски прашања на земјата – кои ги следеше перманентно, ревносно, аналитички и систематски, практично до крајот на неговиот живот – секогаш ги сместуваше, на нему својствен начин, во логичен и конзистентен систем на размислување и во контекст на постигнување на крајната цел: економијата да се оспособи за стабилен и одржлив економски развој и за создавање нови работни места. Во рамките на неговиот ангажман како член на советничкиот тим на Владата, а подоцна и како член на комисијата Blue Ribbon за Македонија, тој искажуваше загриженост од фактот што високата ценовна стабилност на македонската економија, ниските буџетски дефицити и умерената надворешно-финансиска задолженост, не резултираа со динамизирање на растот и укажуваше на приоритетите на идниот развој: забрзување на структурните промени во економијата (во тој контекст посебно на реструктурирање на секторот на претпријатијата и подобрување на ефикасноста на корпоративното управување, јакнење на конкурентната и извозната способност на економијата, подобрување на инвестициската клима во сите нејзини сегменти), но и на потребата од оптимизирање на фискално-монетарниот микс во функција на поддршка на развојот на македонската економија.

Придонесиѝ на Ксениѝ Богоев во ѝраќиѝкувањето на јавниоѝ менаѝмениѝ

Академик Богоев во текот на својот работен век раководеше со врвни научни институции во земјата – беше директор на Економскиот институт во Скопје, декан на Економскиот факултет во Скопје, ректор на Скопскиот универзитет, претседател на МАНУ. Овие функции тој ги извршуваше со висока компетенција, крајно професионално и совесно, со што остави длабоки траги во она што своевременно акад. Никола Узунов и проф. Бобек Шуклев, со право, го нарекоа менаѝмент во јавниот сектор. Основни карактеристики на неговиот стил на раководење беа:

- „целосно лично ангажирање и внесување сопствен труд и време во работните задачи – не помалку отколку соработниците;
- точност во роковите за работните задачи, во содржината на текстовите на документите, извештаите и др.;
- професионални, но и пријателски односи со колегите-соработници и со извршителите;
- лично ангажирање и придонес во работните задачи за кои и самиот раководител има адекватни стручни знаења, итн.“ (Узунов, Шуклев 2001, стр. 21, во *Макроекономската ѝолиѝѝка во обласѝта на финансиѝте*, Зборник на трудови по повод 80 години од животот и 50 години наставна и научна дејност на академик Ксенте Богоев, МАНУ, Скопје).

Во овој контекст посебно треба да се одбележи неговиот голем придонес за развојот на МАНУ како врвна научна институција. Тој беше претседател на МАНУ во два мандата (1992–1999), во турбулентно време, во време кога Македонија, којашто штотуку ја прогласи својата независност, се соочи со проблемот на оспорување на нејзиниот меѓународен субјективитет, во време кога тешките наследени проблеми од минатото кулминираа – висока инфлација, висока надворешно-финансиска задолженост, висока невработеност, отсуство на девизни резерви на земјата, крајно ограничени јавни приходи итн., и претставуваа сериозен лимитирачки фактор за развојот

на земјата и на нејзините институции. Голема заслуга е на акад. Богоев што во ваква констелација на услови тој не дозволи инволвирање на МАНУ во тековните политички прашања, во меѓупартиски препукувања и нивна политизација, туку, напротив, со нагласено чувство за стратегиските прашања врзани за развојот на економијата, политичкиот систем, науката, културата, тој успеа да го сосредоточи научниот потенцијал на Академијата, а преку неа и научниот потенцијал на факултетите и институциите, кон теми и прашања од национален интерес за земјата. Токму во негово време во МАНУ беа започнати вонредно значајните економски проекти нотирани претходно, но и проекти од другите сфери на науката и културата, што Богоев, од позиција на претседател на МАНУ и од позиција на научник со широка лична култура, ги поддржа и придонесе за нивна успешна реализација. Такви беа, на пример, *Археолошката карпа на Македонија*, *Нумизматиката и монетарноковничките на чочвата на Македонија* (за овие проекти види го текстот на акад. Цветан Грозданов, *Прилози XXXIX 2*, 2008, Одделение за општествени науки, МАНУ, Скопје 2008) во кои се дадени и другите придонеси на Богоев за развојот на македонската култура и јазик, кои датираат од времето кога тој беше Претседател на Извршниот совет на СРМ – отворање на лекторати по македонски јазик во Неапол и во Крајова, печатење на *Анџологија на македонска поезија на француски јазик* во Париз, воспоставување на манифестацијата „Денови на македонската култура“ во Рим, Париз итн. итн.). Во овој контекст, можат да се спомне и неговиот придонес за формирање на Истражувачкиот центар за ареална лингвистика при МАНУ и др.

Акад. Богоев извршуваше и врвни политички функции во Македонија и во Федерацијата: заменик-министер за финансии, потпретседател на Извршниот совет (Владата) на СРМ, претседател на Извршниот совет на СРМ, во два мандата, член на Претседателството на СРМ, гувернер на Народната банка на СФР Југославија и др. Како Гувернер на Народна банка на СФР Југославија, поради неговата неоспорна компетентност во областа на јавните финансии, акад. Ксенте Богоев уживаше огромен углед меѓу експертите на Светска банка и ММФ. Тоа му овозможи, со помош на овие институ-

ции, да издејствува вонредно поволен аранжман за репрограмирање на тогашниот југословенски надворешно-финансиски долг спрема Парискиот и Лондонскиот клуб. Тој на спомнатите високи и одговорни политички функции беше ангажиран, пред сè, поради неговата стручност и компетентност, како врвен научник и економист и вонредно успешно ги извршуваше токму со дигнитет и интегритет, што произлегуваше од неговата неспорна научна ерудиција.

* * *

Ксенте Богоев (1919–2008), економист, универзитетски професор, општественик, државник, академик, со своите 89 години живот и 60 години креативна работа и ангажман, остави длабоки траги во развојот на високото образование во Република Македонија, во развојот на макроекономската наука, во раководењето со врвни научни институции во земјата, во извршувањето на високи и одговорни политички функции во Македонија и во поранешна СФР Југославија и воопшто во општествено-економскиот развој на Република Македонија.

Во наставната дејност на Богоев му припаѓа местото на основоположник на научните дисциплини од областа на фискалната и монетарната теорија и политика, со неоспорен придонес за нивното модерно конципирање и за нивниот континуиран развој до денешни дни. Тој е и еден од основачите на првиот постдипломски студиум од областа на монетарните проблеми во југословенски рамки – студиум на кој се едуцираа најпознатите експерти од оваа област од поранешна СФРЈ. Како професор на Економскиот факултет во Скопје, стекна репутација на врвен предавач, човек со широки и модерни погледи за проблематиката што ја изучува и ја предава, научник кој секогаш е во тек со најновите достигнувања на светската економска наука, а со тоа и со голем резпект меѓу студентите на редовните и постдипломските студии и меѓу неговите колеги од земјата и од странство. Под водството на акад. Богоев магистрираа и докторираа голем број економисти од земјата и од поранешните југословенски простори, вклучувајќи ги тука и нашите најпознати економисти, денес, главно универзитетски професори.

Во научно-истражувачката дејност, Богоев зад себе остави импозантен број (близу 300) научни трудови (книги, проекти, статии, реферати, монографии итн.), пишувани на македонски, на српско-хрватски, англиски и на француски јазик. Како доајен на македонската економска наука, тој е не само втемелувач на научните дисциплини од областа на јавните финансии, туку и научник со респектабилни придонеси во истражувањето на клучни макроекономски прашања и теми: економски раст и развој, инфлација, вработеност, девизен курс, надворешно-трговска размена, платно-билансни проблеми и др. Своите научни истражувања ги базираше врз систематско следење на новата и релевантна литература (практично до крајот на својот живот), а научните сознанија редовно ги презентираше пред научната јавност во земјата и пошироко, на престижни меѓународни конференции, пред ресорните министри во функција на советник во Владата или кога одделни министерства беа нарачатели на проекти кои тој ги раководеше. Сугестиите и препораките на Ксенте Богоев имаа голема тежина, подеднакво и за научната јавност и за креаторите на економската политика, бидејќи од сите беше почитуван како врвен научник, реномиран универзитетски професор, академик, но и човек со богато практично искуство. Неговите погледи и сфаќања за клучните макроекономски прашања и проблеми на македонската економија, кои доминираа во истражувањата на Богоев по осамостојувањето на земјата, неговите концепти за надминување на проблемите кои секогаш ги презентираше на јасен, концизен и ударен начин и во форма на логичен и конзистентен систем на знаења и расудувања, остануваат негов посебен и драгоцен придонес за македонската економска наука и практика.

Ксенте Богоев ќе остане запаметен и како човек со редок талент за успешно менаџирање на институции во јавниот сектор (тој беше декан, ректор, претседател на МАНУ, но и премиер на влада и гувернер на Централната банка на поранешна СФРЈ). Резултатите во овој домен беа логичен продукт на неколку факти: прво, Богоев беше човек со неоспорна научна ерудиција; второ, Богоев беше интелектуалец со прекрасни човечки доблести – блага природа, високо почитување на соработниците и извршителите и нагласена моќ да

поттикне, да мотивира и да мобилизира; трето, токму претходните карактеристики, кои неговите соработници брзо ги сфаќаа и разбираа, не им дозволуваа импровизирање и површноост во работењето – напротив, придонесуваа обврските да се извршуваат одговорно и ефикасно.

Сите овие карактеристики на личноста и делото на Ксенте Богоев, без сомнение, го вбројуваат овој исклучителен човек и научник во редот на најмаркантните личности во поновата историја на Република Македонија.

Скопје, септември 2012 година

Акад. Таки Фити

ПРЕДГОВОР КОН ПРВИОТ ТОМ НА ИЗБРАНИТЕ ДЕЛА НА АКАД. КСЕНТЕ БОГОЕВ

Некаде на почетокот на 2007 година, во еден неврзан и релаксиран разговор, на акад. Ксенте Богоев му спомнав, со нужна доза на претпазливост, дека е добро да размислуваме за издавање на негови *избрани дела*. Мотивите за овој предлог беа повеќекратни. Имено, Ксенте Богоев, и покрај неоспорната величина, беше вонредно скроман човек и се плашев дека тој нема самоиницијативно да го постави ова прашање. Од друга страна, пак, бев свесен за фактот дека неговата помош во селектирањето на трудовите кои треба да се публикуваат во повеќе томови, ќе биде од огромно и незаменливо значење. Тој, во почетокот го прифати мојот предлог, но подоцна ми рече дека целата работа може и да причека, односно дека сега е добро да размислиме за реализација на некој нов проект од стратешко значење за економскиот развој на земјата.

Непосредно по неговата смрт, Одделението за општествени науки на МАНУ, со задоволство го прифати предлогот за издавање избрани дела на акад. Ксенте Богоев. Подоцна, Претседателството на МАНУ го усвои овој предлог и ме назначи за уредник на изданието *Избрани дела на акад. Ксенте Богоев*.

Се разбира дека воопшто не е едноставно и лесно да се изврши избор на дела создавани во период од безмалу 60 години, односно од импозантен творечки опус, кој опфаќа околу 300 научни трудови (книги, проекти, статии, реферати, монографии и сл.), пишувани на

македонски, српско-хрватски, англиски, француски и германски јазик. Моите размисли за концептот на уредувањето на ова значајно издание, ме доведоа до заклучокот дека е најопортуно да се определам за реализација на овој проект низ почитување на два клучни критериума – трудовите да се распределат по тематски области (фискална економија, монетарна теорија и политика, економски раст и развој итн.), а внатре, во рамките на секоја тематска област, со мали исклучоци, трудовите да се подредат по хронолошки редослед – онака како што настанувале и се објавувале – од 1950 до 2007 година. Истовремено, се определив изданието да заврши со посебен том во кој ќе бидат поместени кажувања за Ксенте Богоев на познати економисти, научни работници и интелектуалци од други профили, колеги, соработници, пријатели и почитувачи на неговата личност и дело – од земјата и од странство.

Подготвувајќи го издавањето на *Избранияте дела на акад. Ксентије Богоев*, убеден сум дека ваквиот потфат е опортун не само од аспект на величината на акад. Богоев, како врвен научник, педагог, доајен на македонската економска наука и државник, туку и од аспект што овие трудови ќе претставуваат драгоцен прилог кон еволуцијата на економската мисла во Република Македонија и пошироко, кон економската историја на Република Македонија, поле на коешто допрва треба да се работи во рамките на МАНУ, но и пошироко.

Пред научната и стручната јавност го презентираме првиот од неколкуте томови од областа фискалната економија, со што, *de facto*, и започнува реализацијата на проектот *Избрани дела на акад. Ксентије Богоев*.

Во овој том се поместени трудови објавувани меѓу 1951–1964 година, т.е. во период кој коинцидира со воведувањето и развојот на системот на работничко и општествено самоуправање во тогашна Југославија. Системот на административно-централистичко управување со стопанството, финансиран врз државна сопственост над средствата за производство (настаната по пат на конфискација и национализација на средствата за производство), врз типично непазарна алокација на ресурсите, т.е. комплетна супституција на пазарот со планот (административно-централистичко и директивно плани-

рање), беше напуштен во 1950 година. Новиот систем – системот на работничко и општествено самоуправање, се базираше врз квалитативно различни постулати: економските законитости дејствуваат и во социјализмот и тие треба да се искористат за зголемување на квалитетот и на ефикасноста на стопанисувањето; планот, како механизам за алокација на ресурсите, исто така е неопходен, за да се спречи стихижното дејство на пазарните сили; неопходно е да се воспостави оптимален сооднос меѓу пазарот и планот; неприкосновеното право на претпријатијата и на вработените да решаваат за распределбата на доходот (на дел за акумулација и за инвестиции и на дел за лични доходи, вклучувајќи го тука и нивното зголемување), претставува значаен мотив за поуспешно работење и материјална основа на самоуправањето. Новиот систем, внесувајќи економски поттици во стопанисувањето, кои почнаа да ги супституираат типично комунистичките поттици базирани врз ентузијазмот на граѓаните, вродија со плод и придонесоа за постигнување на завидни резултати во општествено-економскиот развој на земјата. Во тоа време, Југославија се вбројуваше меѓу земјите со највисоки стапки на економски раст во светски размери. Новиот и полиберален општествено-економски и политички систем, ја ослободи научната мисла во сферата на општествените науки, респективно и во економијата, од силните идеолошки стеги, од догматизмот од сталинистички тип и од бројните метафизички искази (за државната сопственост како највисока и супериорна форма на сопственост, за предностите на административно-централистичкото и директивно планирање пред пазарниот механизам на алокација на ресурсите итн.) и го поттикна творечкиот напор на економистите, не само во осмислувањето на новиот стопански систем, туку и во поголема слобода во проучувањето на достигнувањето на светската економска наука. Таквата свежина и „проветрување“ на економската мисла е вградена и во трудовите на акад. Ксенте Богоев, од тој период, посебно во статиите *За новиот финансиски систем* (1951), *Придонесот за буџетите од личниот доход на работниците* (1958), *Локалните општествени инвестициски фондови* (1960) и особено во трудот *Фискална политика* (1964), учебно помагало за студентите на постдипломскиот студи-

ум од областа на монетарно-кредитните проблеми на Економскиот факултет во Скопје, во кој акад. Ксенте Богоев, дава, за тоа време, навистина маестрален приказ на најновите тенденции во развојот на светската економска мисла во областа на јавните финансии и на фискалната политика.

Скопје, септември 2011 година

Акад. Таки Фити

Третмед

СНИСАНИЕ ЗА ЕКОНОМСКИ, ПРАВНИ
И ДРУГИ ОПШТЕСТВЕНИ ПРАШАЊА

1

СКОПЈЕ 1961

ЗА НОВИОТ ФИНАНСИСКИ СИСТЕМ

Осврт̄ на некои йрашања

Измените што наскоро ќе се спроведат во нашиот финансиски систем немаат тесен, практичен финансиско-стопански карактер. Тие, напротив, претставуваат принципиелна измена на системот во неговите битни и особено важни сектори: акумулацијата, односно распределбата на вишокот на трудот, платниот систем, цените и др. Заедно со промените во системот на социјалистичкото планско управување со стопанството, тие имаат крупно општествено-стопанско значење и внесуваат промени и во суштината и во карактерот на општествените, односно на производствените односи во нашата земја.

Основните карактеристики на новиот плански и финансиски систем имаат извор, на прво место, во менувањето на ролјата на државата во преодниот период во процесот на ограничувањето и изумирањето на нејзините стопански функции и преминот на државно-социјалистичката форма на сопственоста над средствата за производство во општонародна сопственост, предадена на управување на непосредните производители. Решително и доследно на започнатиот таков процес во нашиот општествен и стопански развиг, ролјата на државата во новите нацрт-закопи сведена е главно на регулирање и на обезбедување на основните пропорции во производството и во распределбата на националниот доход, кои го гаран-

тираат планираниот правец на социјалистичката стопанска изградба и го исклучуваат стихијното и диспропорционално стопанско развивање. Истовремено, и за сметка на тоа, на патот кон целосното прераснување на управувањето со стопанството во управување од страна на слободната асоцијација на непосредните производители, проширени се, основно, нивните права во областа на производството, проширената репродукција, платниот систем и цените.

Важна карактеристика на новите стопански закони претставува и решителното напуштање на методите на административниот социјализам и преминот на слободно дејствување и манифестирање на законот на вредноста, во рамките на пропорциите од општествениот социјалистички план. Тоа особено го потврдува препуштањето на прашањето за производството во рамките на задолжението од општествениот план за користење на минимумот капацитет на непосредните производители, потоа материјалното стимулирање на трудбениците преку новиот платен систем за рентабилно и успешно работење на претпријатијата, а особено напуштањето на досегашната широка интервенција на државата во определувањето на цените.

Афирмацијата и натамошното проширување на револуционерните мерки во системот на управувањето со стопанството и доследното развивање на демократизмот и социјалистичката децентрализација, исто така, се важна одлика на новите закони за планскиот и за финансискиот систем, посебно подвлечени во процедурата за подготвувањето и за одобрувањето на општествените планови – нивното доставување на претходно разгледување на работничките совети на стопанските здруженија и на органите на синдикалните и на задружните организации, како и на народните републики, односно на народните одбори; објавувањето на нацртите најмалку еден месец пред нивното донесување; исклучителната надлежност во донесувањето на плановите на државната власт, потоа правата и самостојноста на народните републики и на административно-територијалните единици во утврдувањето на општествените планови и буџетите, установата на управните спорови итн.

I

Посебно во новиот финансиски систем најзначајната измена се однесува на системот на акумулацијата, односно на вишокот на трудот. Со оглед на големото стопанско-политичко значење што го има во секоја економика за проширената репродукција и воопшто за распределбата на народниот доход, акумулацијата со делот од народниот доход за општествените фондови задржана е и во новиот систем како една од основните пропорции на општествените планови. Искажувајќи го делот од народниот доход издвоен за проширена репродукција и за други општествени фондови, за разлика од делот на народниот доход наменет за индивидуално трошење, односно за репродукција на работната сила (платниот фонд), пропорцијата за акумулација и за општествените фондови претставува, како што вели Борис Кидрич, всушност, општествено планирање на распределбата на народниот доход, а затоа и крупна општествена обврска за секоја стопанска организација и работен колектив кон целата заедница, од чија реализација битно зависи одржувањето на најважните биланси на општествениот план.

Во нацртите на прописите за новиот финансиски систем, пропорцијата за акумулација и за општествените фондови наоѓа принципиелно-стопански наполно правилно решение во поглед на основата врз која се поставува, т.е. се планира и се пресметува. За разлика од досегашниот систем, кога акумулацијата се одмеруваше од продажната цена или од цената на производството, таа сега се поставува исклучително во однос на платниот фонд во производството, транспортот и трговијата и директно ја искажува стапката на вишокот на трудот, со која е фактички идентична, односно аналогна, бидејќи претставува дел од вкупната новосоздадена вредност, односно од вкупниот општествен продуктивен труд.

Принципиелна измена значи и поставувањето на оваа пропорција како **средна стапка** на акумулацијата и на општествените фондови врз платниот фонд на трудбениците во производството, транспортот и трговијата, место досегашното најразлично нејзино планирање по артикли и групи артикли преку стапките на данокот на промет,

што се базира врз познатата Марксова поставка за формирањето на средна стапка на вишокот на трудот при слободно дејствување на објективниот економски закон за вредноста во нашето стопанство во рамките на основните пропорции на социјалистичкиот план, кои, правилно пресметани и остварени, ги елиминираат, односно во основа ги прават невозможни стихиските негативни последици на овој неизбежен стопански закон во секоја стоковно-парична економика.

Квалитативна измена на досегашниот систем од крупно општествено политичко и стопанско значење, претставува напуштањето на централизираната и детална распределба на речиси целокупниот вишок на производот од социјалистичкиот стопански сектор од страна на државата, внесуван досега во буџетот преку данокот на промет, делот од добивката, снижувањето на полната цена на чинењето, пазарната добивка и сите елементи и форми на зафаќањето на вишокот на производот, изразен во структурата на цената во распонот меѓу полната цена на чинењето и продажната цена на производителот. Во новиот систем, општествениот придонес, што претпријатијата врз основа на задолжението од општествениот план ќе го одделуваат од вишокот на производот во утврден процент, еднаков и пропорционален за сите претпријатија од една гранка – пресметуван од остварениот платен фонд, останува како единствена обврска за стопанските организации кон буџетот во однос на вишокот на производот. Во процесот на проширувањето на правата и директното учество на непосредните производители во распределбата на вишокот на трудот – што е од најголемо принципиелно значење за суштината на социјалистичките производствени односи – тоа претставува важна материјална поткрепа и доследно развивање на самостојноста на стопанските организации и на управувањето на трудбениците со стопанството. Место досегашното крајно ограничено – речиси само симболично – располагање со акумулацијата преку таканаречената сопствена акумулација – добивката, која во просек за нашава земја спрема општата акумулација стои во размер 1:8, не земајќи предвид дека поголемиот дел и од „сопствената акумулација“ стопанските организации задолжително ја уплатуваа за „автофинансирање“ на сопствените инвестиции или на други претпријатија од истата или од друга стопанска

гранка, во новиот систем на работните колективи им се препушта на самостојна распределба и располагање поголемиот дел од вишокот на производот, т.е. целиот негов износ по одбивањето на процентот за општествениот придонес уплатен во буџетот.

Ваков систем на распределба и планирање на вишокот на трудот наметнува, меѓу другите, и неколку принципиелни стопански прашања: како ќе се обезбедува обемот на вкупниот вишок на производот планиран со општествените планови преку средната стапка на акумулацијата и фондовите, при напуштање на единствените цени и преминување на слободно формирање на цените врз база на понудата и побарувачката; потоа како ќе се обезбеди потребната пропорционалност и општествено целисходна распределба на вишокот, при самостојно располагање со поголемиот дел од вишокот на трудот во секоја стопанска организација, и на крајот: како ќе се одрази и дали е правилна постапката за пропорционална стапка на придонесот во една гранка, при наследените и неликвидирани несообразности и диспропорции во органскиот состав на средствата кај претпријатијата од една стопанска гранка.

Реализацијата на вкупниот планиран волумен на акумулацијата и на општествените фондови при слободното дејствување на законот на вредноста во формирањето на цените на производите и услугите, во новиот систем веќе не зависи од административните стопанско-управни мерки (утврдување детални планови на производството, распределбата, цените, репродукцијата), туку реализацијата на акумулацијата зависи од правилното поставување и од реалноста на планираните основни стопански биланси и пропорции. Конкретно, во утврдувањето на пропорцијата за задолжителната средна стапка на акумулацијата и на фондовите, секако ќе се тргне од извесно ниво на цените кое досега е практично достигнато или стопански проценето врз база на возможната понуда и познатата, односно очекуваната побарувачка за производството од една стопанска гранка – во зависност од возможниот обем на производството со оглед на капацитетите, материјалниот биланс и работната сила, односно увозот, и распределбата во врска со потребите за репродукција, за индивидуална потрошувачка, за проширена репродукција и

за останатата општествена потрошувачка. При определувањето на средната стапка на акумулацијата и на општествените фондови, секако ќе се тргне од сегашното ниво на цените постигнати на пазарот во слободната продажба, а за суровините, за полупроизводите и за финалните производи досега наменети за репродукција и за друга потрошувачка надвор од слободниот пазар, во паритет со нив, односно и со цените на светскиот пазар. Притоа, за најважните суровини и полупроизводи, кои преовладуваат во вкупното општествено производство, ќе се определат цврсти економски цени, кои ќе врзат за себе и акумулација сразмерно со вложениот труд за нивното производство, а измени исто така нужно ќе настанат и во платниот фонд по укинувањето на натуралните давачки и во амортизацијата, која треба да се подигне до размер нужен за репродукција на орудијата за работа, така што износот на акумулацијата ќе ја претставува разликата меѓу слободно постигнатата досега или паритетна продажна цена и по горниот пат пресметаните трошоци, односно елементи од полната цена на чинењето. Според тоа, на слободното формирање на цените пресудно влијание ќе имаат планираното ниво на цените од кое се тргнува, потоа цврстото држење на економските цени на основните суровини и полупроизводи, натаму цврстото држење на обемот на платниот фонд (основна пропорција во општествените планови) и еднообразната пресметка на амортизацијата. При правилно поставување и реализирање на овие претпоставки, законот на вредноста, односно на понудата и на побарувачката на пазарот, може да доведе до остварување на друг износ на акумулација и на општествени фондови, односно до друго ниво на цените, само ако се допуштила грешка во процената на понудата (производството) и побарувачката, или ако средната стапка на акумулацијата и на фондовите стопанските организации кои се јавуваат на пазарот со стоки или услуги не би ја сметале како најодговорна планска и општествено-стопанска обврска, односно ако би ѝ се отвориле слободни врати на конкуренцијата на цените од светскиот пазар. Инаку средната стапка во општ просек и вишокот на производот во општа маса задолжително ќе бидат постигната преку слободно формираната пазарна цена, и покрај безбројните отстапувања – всушност нужно

преку отстапувањата – на пазарната цена од индивидуалните цени на одделни претпријатија, во зависност од нивната натпросечна или потпросечна општествена рентабилност (функција на органскиот состав на средствата и продуктивноста на трудот, односно општата стопанско-сметковна издигнатост на одделните претпријатија).

Обезбедувањето на општествено целисходна расподелба на вишокот на производот, а посебно неговата правилна употреба за проширена репродукција (капитална изградба) и општествен стандард, при правото на непосредните производители на располагање со поголем дел од вишокот, во прв ред мора да се бара во општата пропорција од општествениот план за задолжителните – клучни инвестиции, кои во основа го решаваат прашањето за нужниот правец и за пропорционалност во развитокот на производните сили и ликвидирањето на несообразеностите во наследената стопанска структура. За ова финансирање, средствата се обезбедуваат преку општата пропорција за стапката на општествениот придонес како дел од вишокот на трудот што секоја стопанска организација е должна да ја одделува и да ѝ ја предава на државата (буџетот), пресметана на остварениот платен фонд, независно и од постигнатата рентабилност (претпријатијата на кои слободно формираната пазарна цена не им оставила никаков вишок над нивната полна цена на чинењето, општествениот придонес ќе го уплатуваат за сметка на резервниот фонд, односно, ако тој е исцрпен, и од платниот фонд).

Покрај тоа, законот на вредноста ќе ги изрази своите предности над знаењата на планерскиот апарат на државата, гонејќи ги претпријатијата потребниот дел од вишокот на производот што им останува на самостојна расподелба да го вложуваат за проширена репродукција, за рационализирање и за модернизирање на процесот на производството и преку тоа за зголемување на конкурентската способност на пазарот во борбата за остварување што пониски трошоци а што поголема акумулација. Околноста што целиот колектив учествува во променливата плата, ќе услови максимално и најбрзо подигање на производните сили токму во оние гранки каде што производството повеќе заостанува зад потребите на пазарот.

Покрај тоа, со чл. 15 од нацрт-законот за планското управување со народното стопанство, предвидено е правото народните републики, односно народните одбори, со своите општествени планови да определуваат колкав процент од чистиот приход претпријатијата треба да вложат во капитална изградба и колкав за општествен стандард. На таков начин, општествено неоправданото прелевање на чистиот приход за станбена изградба и за друго инвестирање во полза на општествениот стандард за сметка на проширената репродукција, и обратно: неоправдано запоставување на нужната станбена изградба, може да биде регулирано со предвидената интервенција на општествените планови.

Според тоа, основните општествено нужни пропорции во распределбата на вишокот на производот во проширената репродукција меѓу гранките за производство на средства за производство – одделот А во Марксовата шема за репродукција – и гранките кои произведуваат за широка потрошувачка – одделот Б, потоа односот меѓу инвестирањето за капитална изградба и за општествен стандард, доволно се обезбедени преку спомнатите пропорции на општествените планови, а слободното дејство на законот на вредноста во рамките на планските стопански пропорции не може да ги наруши. Се разбира, по тој пат се доволно осигурени општите развојни линии на социјалистичката стопанска изградба, кои не исклучуваат одделни отстапувања и грешки од случаен и од непресуден карактер за општиот стопански развој.

Останатата – неинвестициска распределба на чистиот приход за фондот на променливите плати, за резервниот и за останатите фондови на стопанските организации и повисоките стопански здруженија, секако ќе биде регулирана со одделни прописи.

Одделно треба да се подвлече дека располагањето со чистиот приход од страна на работните колективи позитивно ќе ја измени нивната досегашна заинтересираност, контролирањето и воопшто односот кон проширената репродукција и останатото инвестирање, како во поглед на чинењето на инвестициите, така исто и во најцелисходниот нивни избор.

Прашањето за стапката на општествениот придонес во нацртите на прописите, решено е со утврдување на пропорционална наместо

прогресивна стапка на придонесот. Предностите на пропорционалното задолжување на претпријатијата од една гранка за придонесот што се должни да го уплатуваат во буџетот од својот вишок на производот, се очигледни. Имајќи предвид дека со стапката на придонесот се исцрпува обврската на стопанските организации кон буџетот во поглед на акумулацијата и дека пропорционалната стапка им го остава незасегнат од државата целиот вишок над придонесот, заинтересираноста на работните колективи за што поголема рентабилност станува максимално стимулирана поради фактот што целиот остаток од вишокот работните колективи самостојно го распределуваат, и тоа: на дел за променливите плати – што директно им го подига животниот стандард; потоа за проширена репродукција – што им создава услови за уште поголема рентабилност; и, на крајот, за фондовите на претпријатието – што ги обезбедува во случај на неповолни услови или неуспех на пазарот (резервен фонд), или им го проширува општествениот и животен стандард (станбена изградба и др.). Ваквата широка и директна заинтересираност и материјално стимулирање на непосредните производители, во крајна линија придонесува за максимално забрзување на развитокот на производните сили – основната стопанска задача во преодниот период – и претставува најпозитивна и најкрупна предност на пропорционалното наместо прогресивното одземање од вишокот на производот во полза на буџетот, не земајќи ги предвид и техничко-финансиските упростувања во планирањето и на пресметката на придонесот.

Основните приговори за ваквото решение за општествениот придонес се поврзуваат со значителната нерамномерност во органичкиот состав на средствата кај претпријатијата од една иста стопанска гранка, нерамномерност која не е резултат на досегашното залагање или вина на работните колективи на кои им се предадени на управување. Пропорционалното задолжување со општествениот придонес ги фаворизира органички поиздигнатите претпријатија и на нивните колективи им ги обезбедува сите предности условени со повисоката рентабилност: поголема променлива плата, побрза и позначителна проширена репродукција, поголеми фондови за општествен стандард и останато.

Покрај тоа, пресметувањето на пропорционалниот придонес врз постигнатиот платен фонд, фактички значи сразмерно поголемо оптоварување на помалку развиените и понерентабилни претпријатија, со оглед на повисоките издатоци во платите по единица производ поради послабата продуктивност на трудот, што ја чини основата, па според тоа и самиот износ на придонесот повисок во споредба со поразвиените претпријатија. Работните колективи на претпријатијата со послаб органски состав ќе бидат така погодени првин преку послабата реализација на вишокот на производот во слободната конкуренција со поразвиените претпријатија, а покрај тоа, поради пропорционалната стапка – и преку релативно повисокото учество во општествениот придонес. Без своја вина, а поради затечената диспропорционалност во органскиот состав на средствата, овие работни колективи треба да се помират со помала променлива плата и со помалку можности за рационализирање и за издигање на органскиот состав. Тоа е суштината на приговорите што можат да се прават во врска со начинот на определување на придонесот на претпријатието во полза на буџетот.

Истите аргументи важат и во посматрањето на положбата на народните републики ако се земе во општ просек манифестирањето на горните појави.

Што се однесува до фактот за предностите во променливите плати, треба да се има предвид нивниот пред сè стимулативен карактер. Животниот стандард на трудбениците во стопанството во основа и главно се решава со постојаните плати, додека променливата плата има за цел да мобилизира по цела линија – секој и најслаб работен колектив – во борба за рентабилно и рационално работење. Од друга страна, прогресивното оданочување на променливите плати гарантира нивното реализирање и индивидуалната распределба да не доведат до ненормални и општествено неоправдани диференцирања во наградувањето на трудбениците. Исто така не треба да се губи предвид дека прогресивната стапка на општествениот придонес, иако би ја отстранила „неправдата“, не би ја подобрила положбата на нерентабилните претпријатија. Прашање е што би морало да добие предност, мерено од општата општествена целисходност:

жртвувањето на еден многу ефикасен материјален стимул во подигањето на продуктивноста на трудот, или отстранувањето на „неправдата“ со променливите плати. По наше мислење, првата предност има далеку поголемо општествено оправдување.

Извесен коректив на системот на пропорционалната стапка на придонесот би претставувало прогресивното зафаќање само на вишокот остварен над средната стапка на акумулацијата и фондовите, но само во однос на претпријатијата со монополска положба или голема предност во органскиот состав, додека тоа не би имало значење во реализацијата на променливите плати на сите претпријатија кои остваруваат акумулација под општествениот просек.

Во врска со прашањето за проширената репродукција и за рационализирањето што ги наметнува пропорционалната стапка, не би смеело да се губи од предвид дека чистиот приход во послабо развиените претпријатија, под притисок на законот на вредноста, неминовно релативно повеќе ќе се распределува за проширена репродукција, отколку за останатите потреби, со цел побрзо да се издигне органскиот состав и потоа, дека прогресивното одземање на вишокот на производот не би придонесло за директното подобрување на средствата во послабите претпријатија поради принципот што преку буџетот не се врши никакво друго финансирање на проширената репродукција, освен преку изведувањето на клучните, задолжителни инвестиции влезени како општа пропорција во општествениот план.

Од друга страна, отстранувањето на основните диспропорционалности во нашата стопанска структура ќе биде решавано претежно преку задолжителните инвестиции, значи со интервенција на општествениот план, за чие финансирање послабо развиените народни републики, при недостиг на сопствени приходи, ќе примаат дотација преку сојузниот буџет.

Нацртите на законите не ја пропишуваат интервенцијата на повишоките стопански здруженија во распределбата на вишокот на производот меѓу здружените претпријатија и не може да се говори во која мера и преку тоа би биле решавани разликите на нееднаквиот органски состав на средствата во рамките на едно стопанско здружение.

II

Принципиелно важна измена во досегашниот систем трпи и платниот систем. Интервенцијата на државата кај платниот систем во стопанството, според нацртите на новите стопански закони, е ограничена во прв ред на планирањето и на цврсто држење на вкупниот износ на платниот фонд, како основна пропорција во распределбата на народниот доход, од која во основа зависи рамнотежата во билансот на куповните и на стоковните фондови и планираниот животен стандард. Покрај тоа, државата ги определува основните плати за работниците и за службениците единствено врз база на стручноста, додека за дополнителните плати ја определува горната граница, а за променливите плати го утврдува само процентот од чистиот приход, што се одделува за фондот на променливите плати. Непосредните производители, односно нивните органи – работничките совети и управните одбори, добиваат далеку поголема самостојност и права во платните односи, вршејќи го конкретното определување на износите на дополнителните, односно на постојаните плати за секое работно место, според организацијата и класифицирањето што самостојно го врши секој работен колектив со правилник, исто така вршејќи го и индивидуалниот распоред на променливиот фонд на платите.

Категоријата на променливиот фонд на платите, како важна новина во новиот платен систем и поврзувањето на исплатата на постојаните плати за остварувањето на платниот фонд од продажбата на производите, односно услугите, го поврзува платниот систем со дејствувањето на законот на вредноста, односно со понудата и побарувачката на пазарот, што во најголема мера придонесува за заинтересираноста и за стимулот на колективите во целина и на одделните трудбеници за асортиман и квалитет на производите, за комерцијалното и општо за целокупното стопанско работење на претпријатијата. Установата променлива плата далеку ги надминува предностите во наградувањето на трудбениците, што досега се вршеше од фондот на раководството – имајќи предвид дека фондот на раководството беше наменет за ограничени наградувања на истакнати трудбеници, а не на колективите во целина и што наградувањето стануваше само

повремено, најчесто еднаш до двапати годишно – варијабилната плата, доколку се реализира чист приход, може да се дели редовно.

Интервенцијата на државата во случај на потфрлање на планот, односно гарантирањето на постојаната плата до 80% и обезбедувањето во случај на отпуштање од работа до повторното вработување, претставува неопходна социјалистичка мерка на заедницата во заштитата на трудбениците во динамичната стопанско-општествена изградба во преодниот период. Покрај тоа, новиот платен систем отстранува еден од досегашните недостатоци во критериумот за наградувањето во стопанството. Наградувајќи ги стручноста и стварната работа, новиот платен систем ги поврзува и хармонично ги решава двата можни критериуми што треба да го определат наградувањето, што ќе овозможи најправилно индивидуализирање на плаќањето во стопанството, за разлика од досегашниот систем во кој недоследно беше спроведено наградувањето според конкретната работа што се извршува и стручната подготовка што се има.

Посебна корекција на досегашниот платен систем претставува одделното категоризирање на службениците во стопанството, сврзани во досегашните плати за звања идентични за службениците во државната управа, што ја оневозможуваше нужната доследност во нивното плаќање според стварната работа, односно според работното место.

Новиот платен систем основно го менува и распонот меѓу минималната и максималната плата, кој досега не изнесуваше повеќе од 1½ до 2 пати и го дестимулираше, односно го успиваше секаков стремеж за стручно издигање и за стекнување квалификации. Водејќи сметка за обезбедување на животниот стандард и на категориите работници и службеници без стручни и школски квалификации, новиот платен систем им дава значително поголемо признание на стручноста и на квалификациите, допуштајќи врз таа основа поголемо диференцирање во платите и обезбедувајќи доволен стимул за стручно усовршување и за унапредување.

Рангот на школската односно стручната подготовка, исто така е основен критериум и во распоредувањето на службениците кај органите на државната власт во определените платни класи, што истовремено со укинувањето на другите редовни примања (личен

додаток, премиски додаток и сл.), освен основната плата и функционалниот додаток, наградувањето го поставува врз пообјективна основа во споредба со досегашната положба.

Укинувањето на натуралните давања во новиот платен систем не само што ќе ја олесни и ќе ја забрза паричната циркулација, туку ќе го прочисти платниот систем од примеси на социјална помош, што нужно мора да се пренесе на товар на социјалните грижи на државата – и од прелевањето на народниот доход создаден во социјалистичкиот сектор, на лица со приватни занимања или слободни професии, кои во повеќе случаи преку својата дејност обезбедуваат значително повисок стандард над работничкиот. Покрај тоа, натуралните давања и досегашниот платен систем ја замаглуваа вистинската распределба на народниот доход токму во однос на неговиот најосетлив дел – платниот фонд.

III

Сходно со новите принципи за распределбата на вишокот на производот и изградувањето на новиот однос меѓу државата и стопанството, буџетот престанува натаму да биде единствен и централен фонд во кој, покрај останатите приходи, како најважен се слева речиси целиот вишок на производ од социјалистичкиот стопански сектор, т. е. буџетот престанува да биде таков финансиско-правен инструмент кој ја регулира и ја врши прераспределбата на најголемиот дел од народниот доход. Сведувајќи ја обврската на социјалистичките стопански организации кон буџетот само на уплата на утврдената пропорционална стапка на општествениот придонес, општиот обем на буџетот и неговиот непосредно и претежно стопански карактер се намалуваат во споредба со досегашните буџети.

Потенцирајќи ги децентрализацијата, демократичноста и законитоста во нашата натамошна социјалистичка општествено-стопанска изградба, новиот финансиски систем го менува и буџетското устројство со укинувањето на општодржавниот буџет и сите збир-

ни буџети, како непотребни финансиско-стопански инструменти покрај општествените планови за обезбедување на единството и на нужните пропорции во стопанскиот и во буџетскиот план.

Поврзувајќи го интересот на сите буџетски органи во реализирањето на основните буџетски приходи – општествениот придонес и данокот на доход преку установата на заедничките приходи и процентуалното учество (чл. 11 и 12 од Нацртот на Законот за буџетите); стимулирајќи го стремежот за надминување на приходниот план и истовремено за штедливо извршување на расходите преку правото за пренос на остварениот вишок (во рамките на определениот процент со општествениот план) приходи во наредниот буџетски план; засилувајќи ја самостојноста на установите и на другите државни органи со укинувањето на хиерархијата во наредбодавното право за извршување на претсметките на приходите и расходите, издигајќи ја контролата над законитоста и целисходната употреба на буџетските средства преку правата на финансиските органи и банките, а посебно со институцијата на финансиските комисии, новиот буџетски систем внесува принципиелни и значителни буџетско-технички измени и дотерувања на досегашниот систем во нашето буџетирање.

IV

Во даночниот систем најкрупни измени, по напуштањето на данокот на промет на производи и услуги и неговата замена со општествениот придонес, секако претставуваат новиот начин на оданочувањето на земјоделците врз база на катастарскиот чист приход и начелото за оданочување по видови приходи место нивното сумирање во вкупен доход.

Оданочувањето на земјоделците според катастарскиот приход основно оправдување има во стимулирањето на земјоделските домаќинства за што поголемо производство – вишокот остварен приход над утврдениот среден приход (катастарски чист приход) не подлежи на никакво оданочување – а покрај тоа разделувањето на

земјоделските домаќинства повеќе го поставува врз објективна основа. Во околиците каде што постои среден и ажурен катастар, овој систем претставува и значително даночно техничко олеснување.

Меѓутоа, напуштањето на системот на доходарината, т. е. оданочувањето на сите видови сумирани приходи ви едно, и формирањето на една даночна основа кај еден даночен обврзник, трпи сериозни приговори како од принципиелен карактер исто така и од даночно-техничка гледна точка. Разбивањето на даночната основа и оданочувањето одделно над секој вид приходи кај еден ист даночен обврзник, при систем на прогресивни даночни стапки, без секакво оправдување ги фаворизира даночните обврзници со повеќе извори на приход над оние со еден извор на приходи, со оглед на фактот што во првиот случај даночната основа не е една, а приходите групирани по видови претставуваат одделни основи на кои се применуваат даночните стапки, додека во вториот случај, поради единствената основа, даночното оптоварување е повисоко.

Од друга страна, тоа ја отежнува евиденцијата за облогот, а наплатата на данокот ја комплицира, наложувајќи одделно задолжување и водење евиденција за секој вид приходи на еден даночен обврзник.

Останатите промени во даночниот систем не се од поголемо значење, со исклучок на отвореното прашање за оданочувањето на задругите.

НЕМА ТЕРИТОРИЈАЛНИ РЕШЕНИЈА ЗА ЕТНИЧКИ ПРАШАЊА

*(Дел од излагањето на академикот на седницата на МАНУ
посветена на децентрализацијата и новиите општини)*

Во прашање се три закони кои во Охридскиот договор се експлицитно спомнати и по него земјава има обврска да ги донесе. Тоа се: Законот за локалната самоуправа – којшто всушност е Закон за децентрализација на власта, за пренесување на нови, дополнителни надлежности од централната на локалната власт. Второ, во Охридскиот договор експлицитно е предвидено да се донесе Закон за финансирање на локалната самоуправа кој го регулира финансирањето на така проширените надлежности на локалната власт – на единиците на локалната самоуправа и третиот закон, којшто е предвиден во Рамковниот договор е Законот за територијалната организација на локалната самоуправа.

Значи, беше неопходно овие три закони темелно да се претстават пред целата јавност и потоа, низ вообичаената процедура, во Владата и во Собранието. Меѓутоа, се покажа дека, речиси, уште од самиот почеток, по мое мислење, дискусијата се насочи во погрешен правец, зеде погрешен тек и ги измести суштинските проблеми од нивната оска, од она што е суштината и есенцијалното значење на тие закони. А суштината и најважната работа во овие три закони е да се изврши децентрализација на дел од јавните надлежности од централно ниво на ниво на локалната власт. Тоа е значајно од повеќе причини и не само затоа што и Охридскиот договор упатува на тоа. Тоа денес е еден општ тренд во европските земји. Нема ни една земја во транзиција во Европа, па и другите развиени стари земји.

да речам, во составот на Европската унија, да не се инволвирани и ангажирани кон вакви поместувања. Ова децентрализирање во организацијата на власта во државата во полза на локалната власт се одвива во цела Европа. Од друга страна, Советот на Европа донесе еден важен документ: Европска повелба за локална самоуправа, која постави некои основни принципи кои служат не само како ориентација, туку и како базични начела за решавањето на проблемот на децентрализацијата.

Во 2002 година е донесен еден од трите споменати закони поради тоа што во Охридскиот рамковен договор постоеше обврска до кога треба да се донесат законите. Законот за локална самоуправа ја предвидува потребата од автономија, се предвидува и кои надлежности треба да се децентрализираат, бидејќи суштинската децентрализација на страна на јавните расходи е да се излезе од традиционалните тесно комунални функции, како што се – уличното осветление, пожарникарската служба, гробиштата, комуналната хигиена, водоснабдувањето и др. на локално ниво и некои позначајни општествени јавни функции како што се дел од образованието, од здравствената заштита и здравствените служби, социјалната заштита, културата, спортот и рекреацијата, еколошката заштита на животната средина итн.

Законот за финансирање на локалната самоуправа сега е подготвен и во него се почитува принципот на адекватност, на соодветност на јавните приходи со реакциите т.е. со функциите што треба да ги врши локалната власт, што значи дека не може да се пренесуваат нови функции, а даночните приходи речиси целосно да ги држи во свои раце централната власт. Неопходно е да се реши како ќе се покријат новите проширени функции на единиците на локална самоуправа – на општините. И тука со овој закон тие прашања се решаваат на тој начин што досегашните самостојни локални приходи се задржуваат и се прошируваат, а недостигот на средства се пополнува со трансфери, односно од централниот буџет.

Закон којшто е функционално поврзан со претходните два Закона е Законот за територијалната организација на единиците на

локалната самоуправа. Во Охридскиот договор е предвидена територијалната организација на локалната самоуправа (во Охридскиот договор стои да се направи ревизија на територијалната организација на општините). Треба да се види кои од постојните општини би биле во состојба ефикасно да ги вршат своите – сега проширени функции, а кои општини не се во состојба да одговорат на новата положба и одговорности на локалната власт. Тоа е логиката што се бара, соодветно регулирање на територијалната големина и состав на општините. Врз таков принципиелен пристап треба да се согледа дали има општини каде што нема основни услови успешно да се изврши децентрализацијата и аргументирано, според критериумите пропишани во Законот, да се формираат границите на општините. Критериумите се објективно дефинирани во Законот: економско-географската целина, сообраќајна поврзаност, економските основи за динамизирање и развој итн. Денес, место според тие критериуми да се оцени кои општини немаат капацитет да прифатат нови, проширени надлежности и за нив да се предложат решенија кон кои општини да се приклучат (кон кои општини гравитираат), и место сега да се насочат дискусијата и вниманието и поддршката на јавноста да се ангажираат надлежните служби и да ги подготвуваат условите за децентрализација, за таа да се спроведе навреме и ефикасно, да се подготват административниот и стручниот кадар, централната власт добро да ги одмери дотациите и трансферите што ќе ги пренесува на локалната власт за да се задоволи принципот на адекватност, на соодветност на расходите и приходите, на нивото на локалната власт, дискусиите се насочија и се концентрираа изопачено, по мое мислење, на три прашања.

Во Охридскиот договор не можев да најдам, ни една основа во која при дадените проблеми може да послужат за вакви недоразбирања. Тие се длабоко надвор од која било определба на Охридскиот договор. Во две преостанати урбани населби, два града во западна Македонија, каде што инаку се практикува употребата на албанскиот јазик како втор службен јазик, покрај македонскиот, поради тоа што албанското население учествува со преку 20 проценти, барањето е

сега тие два града да станат мнозински албански општини. За такво стојалиште не може никој да се повика на Охридскиот договор. Тие две барања апсолутно не можат да најдат никаква потпирачка во Охридскиот договор, зашто настојувањето вештачки да се припојуваат нови селски населби, за да стане албанското население мнозинско во уште овие две општини е апсурдно. Зошто не се поставува обратно прашањето: зошто во Гостивар, во Дебар, во Тетово, не се одвојат некои населби за да се создаде македонско мнозинство или слично.

За Скопје, сега две општини во Скопје го исполнуваат условот – мнозински и 20 проценти, и таму нема проблем ни во досегашната практика, нити некој помислува сега нив да ги отцепува од Скопје. Меѓутоа, зошто е потребно сега на Скопје да му се додаваат и менуваат границите. Нема ниеден објективен услов предвиден во Законот за територијална организација на општините. Аргументот Скопје да ја рефлектира мултиетничноста на Македонија нема никакво свое оправдание – најмалку во определбите на Охридскиот договор. Зарем со местење на составот на општините во градот, како што се предлага, со воведувањето на албанскиот како втор службен јазик, не се бара Скопје, на тој начин, да го симболизира бинационалниот карактер на нашата држава?

Ние мораме да останеме на принципот на граѓанска држава, да не создаваме вештачки аргументи и пред светот да не го претставуваме поинаку карактерот на државата. Во Охридскиот договор некои работи се многу јасно формулирани. Во „основните принципи“ на автентичниот текст на Охридскиот договор покрај целосното и безусловно отфрлање на употребата на насилството за остварување на политички цели, втората точка зборува дека суверенитетот и територијалниот интегритет на Македонија и унитарниот карактер на државата се неповредливи и мора да се зачуваат. Во Охридскиот договор стои и дека не постојат територијални решенија за етнички прашања. Во Охридскиот договор во врска со локалната самоуправа еве што се вели: развојот на локалната самоуправа е од суштествено значење за поттикнување на учеството на граѓаните во демократскиот живот и за унапредување и почитување на идентитетот на заедниците.